

СТАТИСТИКА
ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІК

STATISTICS
AND INFORMATION
PROVISION OF ECONOMY

УДК 338.24.01
JEL Classification H4

Кальницька Марина

к.е.н., доцент, здобувач кафедри теоретичної та прикладної економіки
Львівський торговельно-економічний університет
м. Львів, Україна

E-mail: kalnytska_maryna@ukr.net

СОЦІАЛЬНА СФЕРА УКРАЇНИ: ЧИННИКИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ

Анотація

Вступ. Соціальна сфера є важливою складовою забезпечення життєдіяльності суспільства. Вона сприяє постійному розвитку людини, її здібностей та самореалізації, формуванню певного рівня життя у суспільстві, реалізації людських здібностей і соціальних інтересів людини, задовольняє різноманітні соціальні потреби як кожного громадянина, так і суспільства загалом, а відповідно сприяє відтворенню людського капіталу і зростанню рівня добробуту у суспільстві.

Методи. У процесі дослідження використовувалися методи теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, діалектичний і наукової абстракції, статистичний метод.

Результати. Сформульовано п'ять груп чинників, які визначають розвиток соціальної сфери в Україні, зокрема, інституційні, організаційні, економічні та фінансово-ресурсні, соціально-психологічні і адміністративні чинники, а також у науковому дослідженні виявлені, проаналізовані та конкретизовані позитивні та негативні тенденції у розвитку цієї сфери.

Перспективи. Напрямами подальшого дослідження є вивчення досвіду функціонування соціальної сфери економічно розвинених країн світу та можливостей його використання у вітчизняній економічній системі.

Ключові слова: соціальна сфера, соціальні потреби, соціальні проблеми, соціальна послуга, чинники функціонування соціальної сфери.

Вступ.

Соціальна сфера сьогодні є важливою складовою національної економіки, залежить від її розвитку і впливає на темпи і динаміку національного виробництва. Її важливість в соціально-економічній системі обумовлена тим, що всі процеси системно носять соціальне забарвлення і відображають рівень задоволення потреб людини. Як важлива складова забезпечення життєдіяльності суспільства, соціальна сфера сприяє відтворенню людського капіталу, підвищенню життєвого рівня, формуванню сучасної розвиненої особистості, що безпосередньо впливає на темпи економічного зростання та соціально-економічного прогресу. В найближчий період та на перспективу значення соціальної сфери у соціально-економічній системі буде постійно зростати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Складність функціонування соціально-економічної системи, забезпечення динамічного її розвитку і досягнення кінцевої мети її функціонування відображає велика кількість наукових джерел, які присвячені в тому числі дослідженню соціальної сфери. Актуальність дослідження соціальної сфери в Україні обумовлено тим, що сьогодні в Україні ця сфера характеризується низьким ступенем задоволення основних життєво необхідних потреб більшості громадян, зростанням соціальної диференціації, погіршенням якості людського потенціалу, що несе в собі серйозну загрозу соціально-економічному розвитку країни [12, с. 81].

Питання функціонування соціальної сфери досліджуються такими науковцями, як О.А. Бугуцький, О.А. Дегтяр, М.Я. Дем'яненко, Е.А. Зінь [4], В.І. Куценко [5], Е.М. Лібанова, М.Й. Малік, В.О. Онищенко [11], А.А. Пакуліна [12; 13], Г.С. Пакуліна [12], Р.П. Підлипна [14], Т.В. Поснова [15], В.М. Скуратівський, О.В. Чепурний та ін.

Мета.

Метою статті є конкретизація чинників розвитку соціальної сфери в Україні та її функціональних особливостей.

Методологія дослідження.

Для досягнення поставленої мети у статті використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, діалектичний і наукової абстракції, статистичний метод. Методологічною основою дослідження слугували наукові публікації з питань розвитку та функціонування соціальної сфери.

Результати. Соціальна сфера як важлива галузь національної економіки України на даному етапі є складною і динамічною системою, у якій відбуваються кількісні і якісні зміни. Ця система постійно змінює напрями розвитку і трансформації. Роль соціальної сфери динамічно зростала у XX столітті і продовжує зростати у XXI столітті.

Ми поділяємо підхід В.О. Онищенка та О.В. Чепурного, які під поняттям «сфера» розуміють «сукупність видів економічної діяльності, котрі мають чітко виражену спільність функцій, особливе призначення в суспільному поділі праці та низку характеристик, що істотно відрізняють ці види економічної діяльності від матеріального виробництва» [11, с. 4]. До соціальної сфери відносяться всі галузі національної економіки, результатом функціонування яких є послуги, що або опосередковано, або прямо задовольняють потреби людини і забезпечують відтворення людського капіталу.

Отже, результатом діяльності людей у соціальній сфері є послуга, вона не має матеріально-речової форми і вироблена для задоволення потреб інших людей, які її споживають. Послуги, як зауважує В.І. Куценко, є результатом різномірної діяльності, що здійснюється виробником на замовлення будь-яких споживачів і, як правило, призводить до зміни стану одиниць, що споживають ці послуги [5, с. 32].

Оскільки послуги не мають матеріальної форми, то, на наш погляд, некоректним є визначення соціальної сфери Р.П. Підлипною, яка вважає, що «під соціальною сферою слід розуміти сектор економіки, в якому здійснюється виробництво, розподіл і споживання матеріальних благ» [14, с. 63], хоча далі автор стверджує правильно, що в цьому секторі «відбувається забезпечення розширеного відтворення людського капіталу за участю держави як гаранта економічного забезпечення соціально достатнього рівня життя населення» [14, с. 63]. Некоректним також є твердження, що «соціальна сфера – це сфера виробництва і відтворення людини» [14, с. 64]. Фактично соціальна сфера – це «сукупність галузей, що безпосередньо пов'язані та найбільше визначають рівень життя населення та доступність для нього основних благ, необхідних для формування і розвитку особистості» [5, с. 88].

Е.А. Зінь, звертаючи увагу на те, що соціальна сфера безпосередньо пов'язана з політикою, економікою, соціологією, демографічними дослідженнями, вважає, що вона спрямована на здійснення просторових процесів у суспільстві, провадження раціональних форм організації життя людей з точки зору умов праці, побуту, відпочинку, розвитку особистості, відновлення життя, відтворення населення [4, с. 126].

Соціальну сферу А.А. Пакуліна та Г.С. Пакуліна трактують як «сукупність інституційних одиниць (позабюджетні фонди, благодійні фонди, професійні спілки), державних і недержавних організацій (наукові, правоохоронні, освітні, медичні), які виробляють суспільно-корисні блага і послуги, мета яких полягає у підвищенні індивідуального і суспільного добробуту, що сприяє підтримці суспільства в стані економічної рівноваги» [12, с. 84]. Хоча інституційний підхід до розуміння соціальної сфери має право на існування, ми вважаємо, що найповніше розкриває зміст категорії «соціальна сфера» визначення, запропоноване Центром перспективних соціальних досліджень, а саме: «соціальна сфера – це сукупність усіх галузей життєдіяльності суспільства, взаємопов'язаних з державними і недержавними установами, організаціями і підприємствами, які забезпечують загальний рівень життя громадян та сприяють зростанню їх благополуччя в державі, створюючи при цьому оптимальні умови для реалізації та самореалізації здібностей та інтересів тих же громадян» [19].

Значення соціальної сфери є важливим на всіх етапах циклічного розвитку економічної системи. Проте особливе місце належить цій сфері в умовах швидкого і динамічного розвитку економічної системи, коли ця сфера також динамічно розвивається і відображає, по-перше, рівень життя у суспільстві, а по-друге, рівень розвитку національної економіки. У цьому контексті, на наш погляд, некоректно стверджувати, що механізм функціонування соціальної сфери є фактором забезпечення необхідного рівня економічної безпеки [15, с. 67].

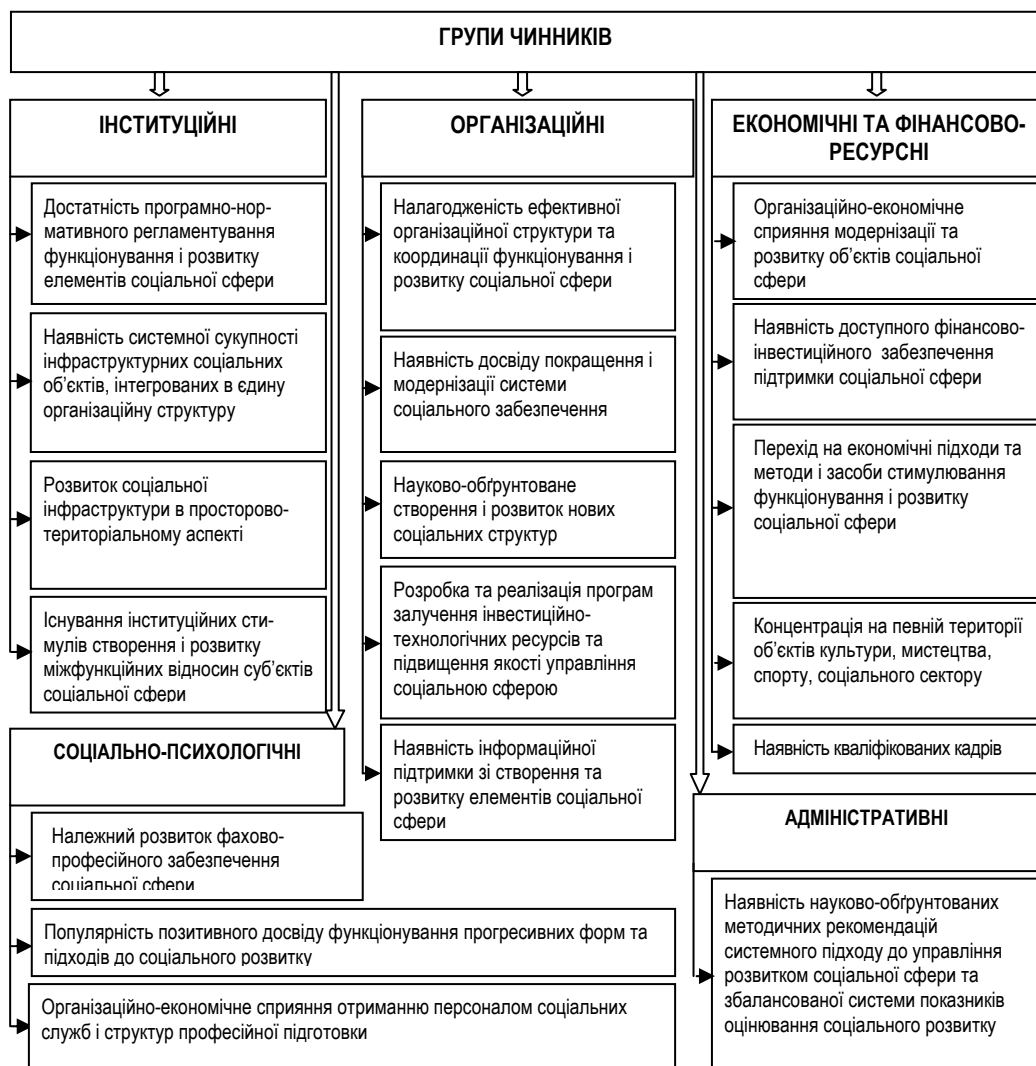
Соціальна сфера як важлива сфера національної економіки України на даному етапі є динамічною і мінливою системою, яка потребує кількісних і якісних змін, яка постійно змінює напрями трансформації. Це пов'язано:

- по-перше, з тим, що соціальна сфера є відображенням економічної ситуації в національній економіці України;
- по-друге, соціальна сфера національної економіки України на даному етапі не є сформованою, вона перебуває на етапі свого формування і становлення;
- по-третє, розвивається вона під впливом різноманітних чинників зовнішнього і внутрішнього середовища; ці чинники є дуже мінливими і нестабільними, відповідно чинять як позитивний, так і негативний вплив.

Значна чисельність внутрішніх і зовнішніх чинників, а також функціональних аспектів її функціонування і розвитку обумовлена наявністю широкого пласту реальних проблем, які пов'язані із функціонуванням соціальної сфери, а також фактичних проблем, дотичних до соціальної сфери країни.

На наш погляд, серед груп чинників чи не найбільший вплив на поступ у соціальній сфері здійснюють інституційні, організаційні, економічні та фінансово-ресурсні, соціально-психологічні і адміністративні фактори (рис. 1). На наш погляд, урахування всіх перерахованих чинників в комплексі є визначальним при визначенні подальшого прискореного розвитку соціальної сфери.

Конкретизовані нами і систематизовані чинники розвитку соціальної сфери України впливають на макроекономічне, фінансове, інвестиційно-інноваційне, матеріально-технічне, інтелектуально-кадрове та інше середовище функціонування цієї сфери. Комплексне середовище визначає функціональні аспекти соціального розвитку соціально-економічної системи.

Рис. 1. Чинники розвитку соціальної сфери України*

* Джерело: складено автором

Динаміка загальних макроекономічних параметрів розвитку соціальної сфери, зокрема секторів освіти, охорони здоров'я, надання соціальної допомоги, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку в Україні упродовж 2010-2015 рр. свідчить про наявність реальної тенденції до зростання обсягів господарської діяльності у цих сферах (табл. 1).

Зокрема, у 2015 р. обсяги реалізованих послуг у сфері освіти становили 3101,7 млн. грн., що на 59,6% або 1157,9 млн. грн. більше, ніж у 2010 р. Таким чином, обсяги реалізованих послуг у сфері освіти динамічно зросли в Україні протягом аналізованого періоду. Така ж ситуація спостерігається і у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. Так, у 2015 р. у цій сфері загальний обсяг реалізованих послуг становив 12991,0 млн. грн., тобто зріс порівняно з 2010 р. на 69,5% або 5327,4 млн. грн. У сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку спостерігалися ще вищі темпи зростання обсягів реалізованих послуг. У даній сфері динамічне зростання обсягів

реалізованих послуг спостерігалось протягом 2010-2014 рр. Хоча у цій сфері у 2015 р. даний показник порівняно з 2010 р. збільшився у 2,1 рази і становив у 2015 році 6955,5 млн. грн., порівняно з 2014 р. він зменшився на 59,3%.

Таблиця 1

**Показники макроекономічного середовища розвитку секторів соціальної сфери
України у 2010-2015 рр.***

Показники		Роки						2015 р. у % до 2010 р.
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Кількість суб'єктів господарювання, тис. од.	Освіта	10,8	7,8	7,3	8,5	10,1	10,9	100,9
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	18,2	16,5	16,5	18,0	21,1	21,7	119,2
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	11,9	9,7	9,2	11,6	13,5	14,9	125,2
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	Освіта	46,7	41,6	34,3	33,9	31,0	30,7	65,7
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	112,1	113,6	114,3	109,6	92,3	110,2	98,3
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	42,5	44,0	49,6	51,8	47,8	48,8	114,8
Обсяг реалізованих послуг, млн. грн.	Освіта	1943,8	2055,5	2356,5	2490,4	2353,3	3101,7	159,6
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7663,6	8507,8	9873,4	10881,7	9356,2	12991,0	169,5
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3359,1	5018,4	9032,6	13956,9	17089,7	6955,5	207,1
Обсяг реалізованих послуг у розрахунку на одного зайнятого працівника, тис. грн.	Освіта	41,6	49,4	68,7	73,5	75,9	101,0	242,8
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	71,0	74,9	86,4	99,3	101,4	117,9	166,1
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	79,0	114,1	182,1	269,4	357,5	142,5	180,4

* Джерело: [3, с. 28, 29, 33]

В цілому позитивні тенденції стосовно зростання обсягів реалізованих послуг доповнюються відносним зростанням кількості суб'єктів господарювання у цих сферах. Так, у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги у 2015 р. порівняно з 2010 р. кількість суб'єктів господарювання зросла на 19,2%, у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку – на 25,2%. Разом з тим, упродовж аналізованого періоду тільки у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку збільшилася чисельність зайнятих працівників (на 14,8%), у інших сферах чисельність зайнятих зменшилася: на третину – у сфері освіти і на 1,7% – у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги.

Враховуючи виявлені тенденції у трьох соціальних сферах упродовж 2010-2015 рр.,

спостерігаємо зростання обсягів реалізованих послуг у розрахунку на одного зайнятого працівника у 2015 р. порівняно з 2010 р. у сфері освіти – на 142,8%, у сфері охорони здоров'я та надання соціальних послуг – на 66,1%, у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку – 8,4%.

Ці тенденції певною мірою обумовлені нестабільністю фінансового середовища соціальної сфери України (табл. 2). Стабільно прибутковим і рентабельним є лише сфера освіти. Фінансовий результат до оподаткування у сфері освіти у 2015 р. становив 105,3 млн. грн., що на 19,3% більше, ніж у 2010 р. і на 27,5% більше, ніж у 2014 р. Чистий прибуток у сфері освіти становив у 2015 р. 80,7 млн. грн., що на 43,3% більше, ніж у 2010 р., і на 29,1% більше, ніж у 2014 р. Найкращі фінансові результати сфери освіти спостерігалися у 2013 р., коли фінансовий результат до оподаткування становив 140,2 млн. грн., чистий прибуток – 119,0 млн. грн., а рентабельність операційної діяльності – 8,4%. Органам державного управління слід працювати над збереженням цієї позитивної ситуації з подальшим виходом сфери освіти на вищий рівень самоокупності.

Таблиця 2

**Показники фінансового середовища розвитку секторів соціальної сфери
України у 2010-2015 рр.***

Показники		Роки						2015 р. у % до 2010 р.
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	Освіта	88,3	100,9	136,8	140,2	82,6	105,3	119,3
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9,8	-119,8	30,5	-31,9	-1111,0	-961,1	–
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1784,6	-1706,2	-2280,4	-1280,4	-2911,4	-3489,2	195,5
Рентабельність операційної діяльності, %	Освіта	4,9	7,4	8,2	8,4	5,5	5,7	116,3
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,0	2,6	2,7	3,1	-3,7	-0,6	–
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-26,9	-24,4	-17,6	-8,0	-11,8	-25,3	94,0
Частка прибутко- вих суб'єктів господарювання, %	Освіта	64,3	68,4	68,1	69,9	67,0	71,5	111,2
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	60,7	61,3	62,7	64,7	64,7	69,8	115,0
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	51,3	56,2	54,3	57,3	55,6	62,7	122,2
Чистий прибуток, млн. грн.	Освіта	56,3	75,4	112,8	119,0	62,5	80,7	143,3
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-99,8	-218,0	-77,3	-149,7	-1185,3	-1042,3	1044,4
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1930,3	-1904,2	-2547,6	-1495,2	-3244,0	-3566,3	184,8

* Джерело: [3, с. 89, 91]

Особливо негативною у фінансовому аспекті є сфера охорони здоров'я і надання соціальної допомоги, де обсяг чистих збитків збільшився упродовж аналізованого періоду у 10 разів. У сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку у 2010 р. чисті збитки становили 1930,3 млн. грн., у 2015 р. – 3566,3 млн. грн., тобто величина збитку зросла у 1,8 рази.

Попри негативний фінансовий результат, у всіх трьох соціальних сферах спостерігалася позитивна тенденція до зростання частки прибуткових суб'єктів господарювання: у сфері освіти – з 64,3% у 2010 р. до 71,5% у 2015 р., у сфері охорони здоров'я і надання соціальної допомоги – відповідно, з 60,7% до 69,8%, у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку – відповідно, з 51,3% до 62,7%.

Очевидно, що такі негативні тенденції відображають низьку ефективність функціонування важливих секторів вітчизняної сфери соціальних послуг. Проте, у цих соціальних сферах наявні реальні передумови для розвитку і покращення їхнього фінансово-економічного стану. Про це свідчать позитивні тенденції в динаміці показників матеріально-технічної забезпеченості (табл. 3).

У 2015 р., як і у 2010 р. сума власного капіталу у сфері освіти становила 1,6 млрд. грн., порівняно з 2014 р. власний капітал зменшився у цій сфері на 0,1 млрд. грн. У сфері охорони здоров'я і надання соціальної допомоги власний капітал у 2015 становив 3,5 млрд. грн., що на 20,7% більше, ніж у 2014 р., проте на 30,8% менше, ніж у 2010 р. Щодо сфери мистецтва, спорту, розваг і відпочинку, то тут сума власного капіталу у 2015 р. становила 9,8 млрд. грн., що на 36,1% більше, порівняно з 2010 р.

Одним з важливих показників економічної діяльності, який характеризує ефективність власних інвестицій, є коефіцієнт ефективності використання власного капіталу або коефіцієнт прибутковості власного капіталу. Даний показник відображає конкретний фінансовий стан підприємства чи галузі, оскільки показує, скільки чистого прибутку отримує підприємство чи галузь в середньому на кожну гривню власного капіталу. Оскільки прибутковою є лише сфера освіти, то цей коефіцієнт є позитивний лише для цієї сфери, проте він є дуже низьким. У інших двох сферах цей коефіцієнт є не тільки негативним, але і надзвичайно високим. Це є свідченням неефективності власних інвестицій, що є реальною загрозою і викликом для галузі.

Для аналізованих видів економічної діяльності у соціальній сфері України позитивним є зростання упродовж аналізованого періоду залишкової вартості основних засобів та зменшення рівня їх зносу. Проте зауважимо, що рівень зносу основних засобів у всіх трьох соціальних сферах залишається досить високим. У 2015 р. він становив від 30,8% у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку до 45,0% у сфері освіти.

Дані таблиці 3 свідчать про різну динаміку капітальних інвестицій в ці галузі у фактичних цінах упродовж аналізованого періоду. Так, у всіх трьох сферах у 2014 р. порівняно з 2010 р. вони скоротилися фактично удвічі, проте у 2015 році вони зросли. Це дозволило у сфері охорони здоров'я і наданні соціальних послуг та у сфері мистецтва, спорту, розваг і відпочинку у 2015 р. збільшити капітальні інвестиції порівняно з 2010 р. відповідно на 3,1% і 4,0%. Проте, соціальна сфера потребує значно більше інвестицій.

Отже, в Україні матеріально-технічна база вітчизняної соціальної сфери потребує оновлення, модернізації та інновацій, від цього значною мірою залежить її ефективність, а також обсяги (можливості) і якість надання соціальних послуг. Збільшення обсягу інвестицій позитивно позначиться на модернізації та оновленні вітчизняної соціальної сфери, адже кошти повинні вкладатися у придбання нових технологій, будівництво об'єктів та елементів соціальної сфери, залучення передового світового досвіду до соціального обслуговування населення.

Довгостроковими цілями державної інвестиційної політики, яка спрямована на розвиток соціальної сфери, сьогодні повинні стати:

- 1) «створення умов для розвитку і відтворення соціального потенціалу господарюючих об'єктів, територій, регіонів і країни в цілому;
- 2) збереження традицій соціального захисту, створення єдиного соціального простору

регіонів України в цілому» [13, с. 138].

Таблиця 3

**Показники матеріально-технічного забезпечення розвитку секторів соціальної сфери
України у 2010-2015 рр.***

Показники		Роки						2015 р. у % до 2010 р.
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Сума власного капіталу, млрд. грн.	Освіта	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,6	100,0
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,9	5,1	5,4	5,7	2,9	3,5	71,4
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	7,2	7,4	7,9	11,2	10,7	9,8	136,1
Залишкова вартість основних засобів, млрд. грн.	Освіта	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5	1,7	121,4
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5,8	6,4	7,2	7,5	5,7	7,0	120,7
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	13,7	14,5	18,8	21,0	20,3	21,4	156,2
Рівень зносу основних засобів, на початок року, %	Освіта	62,4	62,5	43,7	43,6	44,9	45,0	–
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	46,7	50,8	42,4	42,4	45,7	44,0	–
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	–	–	147,6	82,9	31,7	30,8	–
Коефіцієнт ефектив- ності вико- ристання власного капіталу	Освіта	0,04	0,05	0,07	0,07	0,04	0,05	–
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-0,02	-0,04	-0,01	-0,03	-0,41	-0,30	–
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-0,27	-0,26	-0,32	-0,13	-0,30	-0,36	–
Капітальні інвестиції у фактичних цінах, млн. грн.	Освіта	1935	2224	1503	1054	821	1540	79,6
	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2295	2425	3111	2157	1224	2367	103,1
	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1004	1520	2846	2640	509	1044	104,0

* Джерело: [1, с.80, 82; 3, с.64, 69; 16, с. 81; 17, с. 252, 370]

Зростання інвестиційної динаміки повинно передбачати розумне поєднання приватних і державних інвестицій у соціальну сферу. Сьогодні спостерігається очевидне переважання (як за обсягами, так і в структурі) темпів зростання обсягу інвестицій у більш комерціалізовані сектори соціальної сфери (мистецтво, спорт, розваги тощо), адже тут можлива комерціалізація інвестицій та

отримання зиску у вигляді підприємницького використання об'єктів, часто навіть державної і комунальної форми власності. Натомість, традиційно виключно державні об'єкти сектору медицини, освіти, житлово-комунального господарства тощо залишаються із меншою увагою для інвесторів.

Таким чином, сьогодні в Україні, на наш погляд, необхідно збільшити державне інвестування і створити сприятливе середовище та організаційно-економічні умови для залучення приватних інвестицій у суто історично усталені сегменти соціальної сфери, якими традиційно займається державний сектор.

Висновки і перспективи.

За результатами вивчення чинників і функціональних особливостей соціального розвитку в Україні встановлено, що в нашій державі загалом наявний потенціал та ресурсні можливості активізації соціального зростання. Втім, цьому перешкоджає низка недоліків макроекономічного, фінансового, інвестиційно-інноваційного та матеріально-технічного середовища. До них передусім відносяться: зменшення чисельності зайнятих у соціальній сфері; нестабільність фінансового стану охорони здоров'я і надання соціальної допомоги, а також мистецтва, спорту, розваг і відпочинку; недостатні обсяги інвестиційно-інноваційної активності, зокрема інвестування приватного капіталу у розвиток соціального сектору, діяльності зі створення і впровадження у господарську практику нових технологій.

Загалом охарактеризовані макроекономічні тенденції є негативними та призводять до менш якісного соціального обслуговування населення через зменшення чисельності мережі об'єктів соціальної сфери та їх кадрового забезпечення, послаблення їх ресурсних можливостей та обмеженого залучення передового світового досвіду до соціального обслуговування населення. Оскільки недоліки у розвитку вітчизняної соціальної сфери стали викликами для соціального розвитку, на них потрібно звернути особливу увагу в процесі радикальної модернізації соціальної сфери в Україні.

В найближчому майбутньому розширення функціонування соціальної сфери, її розвиток і якісне удосконалення є необхідною умовою для підвищення рівня і якості життя населення в Україні.

Список використаних джерел

1. Діяльність суб'єктів господарювання у 2012 році : Статистичний збірник. Київ: ТОВ «Август-Трейд», 2013. 840 с.
2. Діяльність суб'єктів господарювання у 2014 році : Статистичний збірник. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2015. 464 с.
3. Діяльність суб'єктів господарювання у 2015 році : Статистичний збірник. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2016. – 483 с.
4. Зінь Е.А. Регіональна економіка. Київ: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. 528 с.
5. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : монографія ; за наук. ред. д.е.н., проф., академіка НАН України Б.М. Данилишина. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. 818 с.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 році : Статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011. 282 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році : Статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2012. 305 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2013 році : Статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. 314 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році : Статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. 255 с.
10. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2015 році : Статистичний. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». 257 с.

11. Онищенко В.О., Чепурний О.В. Теоретичні аспекти формування соціальної безпеки. *Економіка і регіон*. 2011. № 4. С. 3-9.
12. Пакуліна А.А., Пакуліна Г.С. Дослідження особливостей соціальної сфери України в умовах глобалізації економіки та аналіз трансформації її інституційного середовища. *Економічний простір*. 2014. № 84. С. 80-88.
13. Пакуліна А.А. Ефективна реалізація інвестиційного потенціалу соціальної сфери. *Економічний простір*. 2013. № 73. С. 134-144.
14. Підлипна Р.П. Соціальна сфера в контексті її функціонування. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2015. Вип. 48. С. 62-65.
15. Поснова Т.В. Соціальні індикатори як інструменти визначення рівня економічної безпеки у соціальній сфері. *Наукові праці НДФІ*. 2011. Вип. 2. С. 138-144.
16. Статистичний щорічник України за 2013 рік: Статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. 534 с.
17. Статистичний щорічник України за 2015 рік: Статистичний збірник Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. 575 с.
18. Україна в цифрах за 2014 рік: Статистичний збірник. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. 239 с.
19. Центр перспективних соціальних досліджень. URL: <http://cpsr.org.ua>.

Статтю отримано: 13.04.2017 / Рецензування 28.04.2017 / Прийнято до друку: 15.05.2017

Maryna Kalnytska

Ph.D. (in Economics), Associate Professor
Lviv University of Trade and Economics
Lviv, Ukraine

E-mail: kalnytska_maryna@ukr.net

SOCIAL SPHERE UKRAINE: FACTORS AND FUNCTIONAL FEATURES OF ITS DEVELOPMENT

Abstract

Introduction. Social sphere is an important part of ensuring human life and society. Social sphere promotes human development, its abilities and self-realization, formation of a certain standard of living in a society, realization of human abilities and social interests of a person, satisfies various social needs of every citizen and society as a whole, and accordingly contributes to the restoration of human capital and the growth of the level of well-being in society.

Methods. The methods of theoretical synthesis, analysis and synthesis, dialectical logic and abstract, statistics and monographic method are used in the process of the study.

Results. Five groups of factors that determine the development social sphere in Ukraine, and positive and negative trends in this sphere are formulated.

In particular, the institutional, organizational, economic, financial and resource, administrative, social and psychological factors are determined. Also, positive and negative trends in the development of this area in the scientific research are identified, analyzed and specified.

Discussion. Studying the experience of functioning of the social sphere of economically developed countries of the world and the possibilities of its use in the domestic economic system are the directions of further research.

Key words: social sphere, social needs, social problems, social service, factors for the functioning of the social sphere.

References

1. State Statistics Service of Ukraine. (2013). *Diialnist sub'iektiv hospodariuvannia u 2012 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Activities of business entities in 2012: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine : TOV «Avhust-Treid».
2. State Statistics Service of Ukraine. (2015). *Diialnist sub'iektiv hospodariuvannia u 2014 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Activities of business entities in 2014: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine : TOV «Vydavnytstvo «Konsultant».
3. State Statistics Service of Ukraine. (2016). *Diialnist sub'iektiv hospodariuvannia u 2015 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Activities of business entities in 2015: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine : TOV «Vydavnytstvo «Konsultant».

4. Zin, E.A. (2008). *Rehionalna ekonomika* [Regional economy]. Kyiv, Ukraine : «Vydavnychiy dim «Profesional».
5. Kutsenko, V.I. (2008). *Sotsialna sfera: realnist i kontury maibutnoho (pytannia teorii i praktyky) : monohrafiia* [Social sphere: the reality and contours of the future (questions of theory and practice): monograph]. Nizhyn, Ukraine : TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf».
6. State Statistics Service of Ukraine. (2011). *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2010 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Scientific and innovative activity in Ukraine in 2010: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine : DP «Informatsiino-vidavnychiy tsentr Derzhstatu Ukrainy».
7. State Statistics Service of Ukraine. (2012). *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2011 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Scientific and innovative activity in Ukraine in 2011: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine : DP «Informatsiino-vidavnychiy tsentr Derzhstatu Ukrainy».
8. State Statistics Service of Ukraine. (2014). *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2013 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Scientific and innovative activity in Ukraine in 2013: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine : DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo».
9. State Statistics Service of Ukraine. (2015). *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2014 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Scientific and innovative activity in Ukraine in 2014: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine.
10. State Statistics Service of Ukraine. (2016). *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2015 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* [Scientific and innovative activity in Ukraine in 2015: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine.
11. Onyshchenko, V.O., & Chepurnyi, O.V. (2011). Teoretychni aspekty formuvannia sotsialnoi bezpeky [Theoretical aspects of the formation of social security]. *Economy and region*, 4, 3–9.
12. Pakulina, A.A., & Pakulina, H.S. (2014). Doslidzhennia osoblyvostei sotsialnoi sfery Ukrainy v umovakh hlobalizatsii ekonomiky ta analiz transformatsii yii instytutitsiinoho seredovyshcha [Investigation of the features of the social sphere of Ukraine in the conditions of globalization of the economy and analysis of the transformation of its institutional environment]. *Economic space*, 84, 80–88.
13. Pakulina, A.A. (2013). Efektyvna realizatsiia investytsiinoho potentsialu sotsialnoi sfery [Effective implementation of the investment potential of the social sphere]. *Economic space*, 73, 134–144.
14. Pidlypna, R.P. (2015). Sotsialna sfera v konteksti yii funkcionuvannia [Social sphere in the context of its functioning]. *Visnyk of Lviv Commercial Academy. The series economical*, 48, 62–65.
15. Posnova, T.V. (2011). Sotsialni indykatory yak instrumenty vyznachennia rinvia ekonomichnoi bezpeky u sotsialnii sferi [Social indicators as tools for determining the level of economic security in the social sphere]. *Scientific works of NDFI*, 2, 138–144.
16. State Statistics Service of Ukraine. (2014). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2013 rik: Statystychnyi zbirnyk* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine.
17. State Statistics Service of Ukraine. (2016). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2015 rik: Statystychnyi zbirnyk* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2015: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine.
18. State Statistics Service of Ukraine. (2015). *Ukraina v tsyfrakh za 2014 rik: Statystychnyi zbirnyk* [Ukraine in 2014 figures: Statistical collection]. Kyiv, Ukraine.
19. Center for Advanced Social Research. Retrieved from <http://cpsr.org.ua>.

Received: 04.13.2017 / Review 04.28.2017 / Accepted 05.15.2017

